

CONSTITUȚIA EUROPEANĂ, între deziderat și realitate ...

„Uniunea comercială și cea politică sunt gemene, una nu se poate naște fără a nu fi urmată de cealaltă” (Friedrich List).

EDUARD DRAGOMIR, jurist

PE TREPTILE ISTORIEI

Se cunoaște faptul că Uniunea Europeană, în forma în care se găsește astăzi, nu a luat naștere dintr-o dată, ci în mai multe etape istorice, fiecare ocupând un loc aparte și bine-meritat în definitivarea acestei puteri economice și politice mondiale. Mai mult, este important de amintit că originea ideii de „*Europa Unită*” se pierde în umbra istoriei, expresii de acest gen existând în operele unor mari filosofi, scriitori, istorici, juriști, politicieni și oameni de știință de pe bătrânul continent începând chiar din antichitate. Cu titlu de exemplu amintim aici pe Dante Aligheri care în 1306, în opera sa „*De Monarchia*”, solicita crearea unei monarhii europene universale sub un împărat romano-german; un an mai târziu, în 1307, juristul francez Pierre Dubois în opera sa „*De recuperatione Terra Sancte*” propunea crearea unei Europe unite din punct de vedere politic, ca o condiție pentru păstrarea păcii pe continentul european. Astfel de propuneri au devenit mult mai numeroase începând cu sec. XVI-XVII. În 1693, spre exemplu, în lucrarea „*Eseu pentru pacea actuală și viitoare a Europei*”, William Penn face o propunere modernă pentru epoca sa: reunirea reprezentanților europeni într-o „*Dietă*”. O propunere

asemănătoare este făcută în anul 1712 de către Abatele de Saint-Pierre care, în faimosul „*Proiect de pace eternă*”, a schițat imaginea unui Senat european ce ar dispune de competențe legislative și chiar judiciare. Ce să mai spunem de scrierile celebrului Victor Hugo, care în sec. al XIX-lea povestea că „(...) *Va veni ziua aceea când vom trăi ca cele două grupări imense Statele Unite ale Americii și Statele Unite ale Europei să-și dea mâna peste oceanul care îi desparte (...)*”.

Cu toate cele arătate, pentru ca Europa să „gândească” în a pune în practică un proiect de unificare a trebuit să treacă peste cele două războaie mondiale, în care a pierdut nu numai vieți omenești ci și întreaga economie ajungând în final la spusele lui Aristide Briand, care într-un discurs din 1929 afirma: „*Cred că între popoarele situate în același spațiu geografic, precum cele din Europa, trebuie să existe un fel de legătură (...). Aceste popoare trebuie să aibă permanent posibilitatea de a intra în contact, de a discuta, de a lua decizii comune, de a stabili relații de solidaritate care să le permită să facă față în orice moment pericolelor care ar putea interveni oricând*”.

După Al Doilea Război Mondial, primul pas concret pe calea unificării a fost făcut de Robert Schuman, ministrul francez al Afacerilor Externe, care, în Declarația din 9 mai 1950, propunea

„plasarea ansamblului producției franco-germane a cărbunelui și oțelului sub o Înaltă Autoritate comună, într-o Organizație deschisă participării altor țări din Europa”. În acest fel - declara el, „va fi realizată simplu și rapid fuziunea intereselor indispensabile stabilirii unei comunități economice și va fi administrat fermentul unei comunități mai largi și mai profunde între țări multă vreme dezbinată de învrăjbiți sângeroase”. Totodată, se aprecia că, „prin punerea în comun a producțiilor de bază și instituirea unei noi Înalte Autorități, ale cărei decizii vor lega Franța, Germania și celelalte țări care vor adera la ea, această propunere va avea ca rezultat primele fundamente concrete ale unei Federații Europene, indispensabilă pentru menținerea păcii”.

Declarația Schuman a stat la baza negocierilor ce au luat startul la 10 iunie 1950, în capitala Franței și, în final, la baza semnării, în anul 1951, a Tratatului de la Paris (intrat în vigoare în 1952), tratat care a pus bazele primei Comunități europene – Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului (CECO).

Următorul pas este făcut în 1957, prin constituirea altor două Comunități, prin Tratatul de la Roma (intrat în vigoare în 1958). Este vorba de Comunitatea Economică Europeană – CEE și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice (CEEA sau EURATOM).

Cele trei Comunități europene au coexistat până în vara anului 2002 (23 iulie), dată la care a ieșit din vigoare primul tratat comunitar – Tratatul de la Paris instituind CECO, încheiat pentru o perioadă de 50 de ani. Potrivit Protocolului asupra consecințelor financiare

ale încetării Tratatului instituind CECO și a Fondului de cercetare pentru cărbune și oțel, anexat Tratatului de constituire a Comunității Europene, „toate bunurile și obligațiile CECO, așa cum se găsesc ele la data de 23 iulie 2002, sunt transferate Comunității europene, începând cu data de 24 iulie 2002”.

PRIMI PAȘI SPRE CONSTITUȚIE

Lungul proces de constituire a unei Europe unite a fost destul de anevoios, cunoscând chiar și unele perioade de stagnare, mai ales din punct de vedere politic. De la cele 6 state semnatare ale celor trei tratate institutive – Franța, Germania, Italia, Belgia, Olanda, Luxemburg – Comunitățile europene au ajuns treptat la 9, 12, 15 și, în sfârșit, la 25 de state membre începând cu 1 mai 2004 și stabilirea unor obiective pentru 2007, când alte state, printre care și România, vor deveni membre ale Uniunii Europene. Aderarea noilor state și atingerea obiectivelor - mai întâi de natură economică și apoi politică - au impus însă și revizuirea Tratatelor comunitare și mai ales reformarea sistemului instituțional. În aceste condiții au fost adoptate, pe rând: Actul Unic European (AUE), intrat în vigoare în 1987; Tratatul de la Maastricht asupra Uniunii Europene, intrat în vigoare în 1993; Tratatul de la Amsterdam, intrat în vigoare în 1999 și, în sfârșit, Tratatul de la Nisa semnat la 26 februarie 2001 și intrat în vigoare după cca. 2 ani de dezbateri, din 1 februarie 2003. Acest ultim tratat a avut menirea de a pregăti Uniunea Europeană atât din punct de vedere instituțional, cât și legislativ, pentru a face față unui număr aproape dublu de state membre. Totodată, la finalul Tratatului de la

Nisa a fost anexat un document care putem spune, că a marcat primul pas spre o viitoare Constituție Europeană. Nu este vorba de altceva decât de celebra „*Declarație de la Nisa privind viitorul Uniunii Europene*”, care stabilea convocarea în 2004 a unei noi Conferințe care să pună în discuție alte probleme importante, precum: stabilirea și menținerea unei mai precise delimitări a competențelor între Uniunea Europeană și statele membre, reflectând principiul subsidiarității; statutul cartei Drepturilor Fundamentale ale Uniunii Europene, proclamate la Nisa, în acord cu Concluziile Consiliului European de la Köln; o simplificare a Tratatelor cu intenția de a le face mai clare și mai ușor de înțeles; rolul parlamentelor naționale în arhitectura europeană. Reținând cele amintite, se recunoaște, în același timp, nevoia de a îmbunătăți și asigura în permanență legitimitatea democratică și transparența Uniunii și a instituțiilor sale, pentru a le apropia de cetățenii statelor membre.

Din interpretarea „*Declarației privind viitorul Uniunii Europene*” se poate vedea intenția unei noi reforme de proporții. Dacă avem în vedere și declarațiile liderilor Uniunii, din perioada analizată (2000-2001), atunci gândul ne zboară la ideea că reforma despre care vorbim ar putea include și dotarea Uniunii Europene cu o Constituție. În acest sens, Președintele Parlamentului European Nicole Fontaine, declara, cu ocazia summit-ului de la Feira (Portugalia), în iunie 2000, că Uniunea Europeană trebuie să se doteze cu o Constituție și să adopte o „*Cartă a drepturilor cetățenilor*”. Astfel, adresându-se șefilor de stat

și de guvern ai țărilor membre UE, Nicole Fontaine și-a exprimat speranța în privința dotării Europei cu o Constituție, a cărei elaborare ar putea fi precedată de o restructurare și o simplificare a tratatelor adoptate până în prezent. Premierul francez, Lionel Jospin a fost și mai concis: „*Constituția ar determina organizarea și funcționarea instituțiilor europene. Nu ar fi suficient, cu siguranță, să botezăm un nou tratat cu numele de "Constituție". Un asemenea text nu ar avea sens, decât dacă ar reprezenta punctul final al unor reforme profunde, și nu produsul unei simple rescrieri a tratatelor actuale. Este important, de asemenea, ca acest demers constituțional să exprime un act politic fundamental: afirmarea unui proiect comun, expresia unei ambiții colective. Demersul va fi condus, în primul rând, de către guvernele statelor membre ale Uniunii, dar va reprezenta și contribuția cetățenilor. Carta drepturilor fundamentale va constitui miezul Constituției. După modelul metodei de elaborare a Cartei, pregătirea Constituției ar putea fi încredințată, la nivel european, unei Convenții, reunind reprezentanții diferiților actori ai UE: statele membre, Parlamentele naționale, Parlamentul European, societatea civilă. Deciziile finale ar reveni statelor și ar fi ratificate de către popoare*”.

În ceea ce privește o Constituție a Europei (a unei Europe care să cuprindă, treptat, toate statele europene, inclusiv pe cele mai puțin dezvoltate din Europa Centrală și de Est), unii specialiști, juriști sau politologi, s-au pronunțat chiar și în sensul a ceea ce ar trebui să cuprindă un asemenea document. În acest sens putem exemplifica și opiniile cunoscuților specialiști români în domeniu, Adrian Severin și Gabriel Andreescu. S-a precizat, în această ordine de idei, că proiectul Constituției Europene va trebui să definească, *în prima parte*, setul de valori comune menit să constituie reperele unei Europe sociale, juste și solidare, cultivând respectul diversității și egalitatea șanselor la nivel individual și de grup. Această parte a Constituției Europene ar trebui să

aibă ca nucleu principal Carta Drepturilor Fundamentale, completată în domeniul drepturilor politice și dezvoltată în privința drepturilor sociale, economice și culturale. Totodată s-a arătat că o *a doua parte* a Constituției va trebui să definească principalele instituții europene:

- Un legislativ bicameral - un Parlament European ales direct și un Senat European. Parlamentul European va acoperi principala activitate legislativă la nivel federal. Senatul European va lua decizii în legătura cu acele subiecte extrem de sensibile și cu caracter vital pentru statele federate, care se adoptă prin consens. Utilizarea consensului trebuie să fie transparentă. Atunci când consensul a fost blocat de un singur stat, Senatul European poate decide cu majoritate calificată depășirea impasului prin recurgere la referendum în statul federal care și-a exercitat dreptul de veto. Având în vedere acest fel de competențe excepționale, ar urma ca membrii Senatului să fie șefii statelor federale, aleși prin vot universal și direct.

- Un executiv cu puteri certe, dar limitate ca domenii de intervenție, controlat de legislativ.

- Sistemul judiciar ar urma să se compună dintr-o Curte Federală Supremă și Curți federale locale (funcționând la nivelul subiecților federației), precum și dintr-un sistem judiciar național cu mai multe trepte de jurisdicție. Pentru anumite cauze, cele două sisteme s-ar întrepătrunde urmând să se deschidă astfel un drept individual de recurs până la Curtea Federală Supremă;

- Un președinte al Europei între ale cărui atribuții să intre reprezentarea Uniunii.

Având în vedere toate aceste opinii, sau mai bine zis propuneri, dar mai ales având în vedere faptul că, pornind tot de la niște propuneri, s-a finalizat în decembrie 2000,

Carta Europeană a Drepturilor Fundamentale, exista aproape o certitudine în ceea ce privește concretizarea, în curând și a ideii unei Constituții Europene, atât de necesară pentru buna organizare a Uniunii, dar și pentru a uni într-un document reglementările existente în acest moment la nivelul Uniunii Europene. Și iată că, la numai 3 ani de la primele idei despre o Constituție europeană, proiectul a devenit realitate.

ÎNCEPUTUL LUCRĂRILOR

Uniunea Europeană a intrat într-o nouă etapă a evoluției sale pe data de 28 februarie 2002, când s-au deschis, la Bruxelles, lucrările *Convenției privind viitorul Europei*. După cum se stabilea încă din 2002, concluziile Convenției, a cărei activitate se va încheia în iunie 2003, „*vor fi prezentate Conferinței Interguvernamentale din 2004 și vor servi la redactarea unui nou tratat al Uniunii sau, poate, chiar a unei Constituții Europene*”. Decizia finală în acest sens trebuia să fie luată la nivel de șefi de stat.

Creată conform hotărârilor Consiliului European de la Laeken, din decembrie 2001, Convenția a fost alcătuită din 105 membri.

Fiecare dintre cele 15 state membre UE în acea perioadă și cele 13 țări candidate la aderare au desemnat câte un reprezentant din partea guvernelor și, respectiv, câte doi din partea parlamentelor naționale. Parlamentul European a fost reprezentat de 16 euro-deputați, iar Comisia Europeană, prin francezul Michel Barnier, comisar pentru probleme regionale și portughezul Antonio Vitorino, comisar pentru afaceri interne.

Forumul, având un prezidiu alcătuit din 12 membri - provenind în exclusivitate din statele Uniunii - a fost condus de fostul șef de stat

francez Valery Giscard d'Estaing și de cei doi vicepreședinți - belgianul Jean-Luc Dehaene și italianul Giuliano Amato, ambii ex-prim-miniștrii.

Franța a fost cel mai bine reprezentată în Convenție, cu 12 membri, în timp ce Suedia, Grecia, Luxemburgul și fiecare dintre cele 13 state candidate avea doar câte șase membri (cifrele includ și supleanții).

Principalele trei provocări cărora - potrivit documentului de la Laeken - va trebui să le facă față Europa de mâine erau legate de apropierea mai mare dintre organismele comunitare și cetățeni, de asigurarea eficienței structurilor instituționale în contextul în care „Cei 15” vor deveni „Cei 27 sau 28” și, de asemenea, de impunerea Europei ca actor principal pe scena politică și economică internațională. Lucrările Convenției - care s-au bazat pe un amplu dialog cu societatea civilă - s-au axat pe identificarea de soluții pentru o mai bună repartizare și definire a competențelor Uniunii Europene, pentru simplificarea instrumentelor comunitare (directive, decizii, avize, recomandări etc.), pentru sporirea transparenței instituționale și a democrației la nivel european.

În contextul amintit, dezideratul a devenit realitate în a doua jumătate a anului 2003, când proiectul Constituției Europene a ajuns în forma finală.

DEFINITIVAREA PROIECTULUI

Membrii Convenției Europene au definitivat, în prima jumătate a anului 2003, „Proiectul de *Tratat de instituire a unei Constituții pentru Europa*”. Astfel, Proiectul a fost adoptat prin consens de Convenție la data de 13 iunie și 10 iulie 2003, iar la 18 iulie 2003 a fost prezentat Președintelui Consiliului European de la

Roma, după ce, în urma cu cca. o lună, primele două părți ale Proiectului fuseseră prezentate în cadrul Consiliului European de la Salonic, din 20 iunie 2003.

Președintele Convenției, Valery Giscard d'Estaing, a solicitat șefilor de stat și de guvern din țările Uniunii Europene să se străduiască să mențină *„intactă pe cât posibil”* aceasta formă finală. *„Să nu revenim înapoi la arbitraje căutate și găsite”* - a spus el, atrăgând atenția că orice schimbare ulterioară va necesita noi negocieri, care vor prelungi procesul de adoptare a celui mai important document al Uniunii Europene de - Constituția. *„A schimba această Constituție - a menționat el - a modifica echilibrul sale comportă riscul deformării ei și implicit al dislocării muncii noastre de până acum (...) iar opinia publică și poate chiar și istoricii vor spune că o formidabilă ocazie a fost ratată”*.

APROBAREA CONSTITUȚIEI

După o perioadă de stagnare, discuțiile aprinse în ceea ce privește Proiectul de Tratat de instituire a unei Constituții pentru Europa s-au reluat energic în cursul anului 2004, îndeosebi după 1 mai 2004, când alte 10 state au devenit membre UE. De asemenea, un rol deosebit de important l-a avut și unda de șoc provocată de atacurile teroriste de la Madrid (Spania) din martie 2004, evenimente care au determinat miniștrii de externe ai statelor membre UE să finalizeze, în cadrul summit-ului de la Bruxelles, din 25-26 martie 2004, un Proiect de Declarație ce conține zece măsuri pentru combaterea flagelului terorist, printre care numirea unui coordonator al luptei antiteroriste și adoptarea anticipată a *„Clauzei de solidaritate”* înscrisă în Proiectul de Constituție, în baza căreia statele UE își vor oferi reciproc asistență, inclusiv

prin mijloace militare, în caz de atac terorist.

Tot în cursul anului 2004, liderii Uniunii Europene au ajuns, în sfârșit, la un acord în ceea ce privește Constituția, și astfel, aceasta a fost aprobată în cadrul Conferinței Inter-guvernamentale din 18 iunie 2004.

29 OCT. 2004 – UN MOMENT ISTORIC: SEMNAREA CONSTITUȚIEI EUROPENE

La data de 29 octombrie 2004, unul dintre cele mai importante evenimente al ultimelor decenii a avut loc la Roma, prin semnarea Tratatului de instituire a unei Constituții pentru Europa. Liderii statelor membre UE și-au pus semnătura pe acest act într-o ceremonie ce a avut loc în același loc unde, în urmă cu cca. o jumătate de secol, fuseseră semnate celebrele Tratat de la Roma, instituind Comunitatea Economică Europeană (CEE) și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice (Euratom).

În 1957, în fața clădirii Palazzo dei Conservatori, doar șase steaguri erau înălțate față de cele 28 de astăzi - cele 25 ale actualelor state membre și cele ale României, Bulgariei și Turciei, ai căror lideri au semnat și ei documentul european. Liderii croați au fost la rândul lor prezenți la ceremonie, dar nu și-au adăugat semnătura la șirul celorlalte.

Cu ocazia semnării, Primul-ministru olandez, Jan Peter Balkenende, a cărui țară deține președinția Consiliului UE, a făcut o afirmație care, probabil, va rămâne în istorie: „*Semnăturile noastre nu reprezintă o încheiere, ci un nou început*”. Cuvintele liderului olandez

sunt cât se poate de adevărate, procesul de ratificare a Constituției anunțându-se greu și destul de problematic, cel puțin 11 state membre având programat un referendum pe această temă în următorii doi ani. Toate statele membre UE trebuie să-și dea acordul asupra acestui document pentru ca el să poată intra în vigoare.

Fostul șef al Comisiei Europene, Romano Prodi a subliniat în luarea sa de cuvânt că textul constituțional european merge mai departe decât actualele tratate europene: „*Conținutul inovator al drepturilor sociale, care acum sunt recunoscute drept legislație primară, și noile clauze sociale introduse în Constituție reprezintă pași clari făcuți înainte*”.

La rândul său, Primul ministru italian, Silvio Berlusconi, care a sperat că evenimentul din 29 oct. 2004 va fi și un triumf personal, a spus: „*Constituția nu putea fi semnată nicăieri altundeva decât în Roma*” iar Președintele italian, Carlo Azeglio Ciampi, a salutat actul semnat ca pe „*un moment de cotitură al istoriei umanității*”.

Cu aceste aprecieri, cu care suntem întrutotul de acord, încheiem și noi acest articol, cu specificația că: ***Istoria Constituției Europene nu se încheie aici!***

Orice folosire a acestui material, în întregime sau în parte, se va face numai specificând: numele autorului, titlul articolului, pagina și sursa publicării, respectiv www.europeana.ro

Pentru a comanda articole și studii pe diverse teme din domeniul integrării europene, ne puteți contacta telefonic la nr. 0723.546.935 !